

Holokauszt- emlékhelyek a volt Borsod vármegyében

Deák Orsolya 11.A

A holokausztról

Magyarországon egészen az ország német megszállásáig (1944. március 19.) nem volt gettósítás vagy tömeges kivégzés. Ezután azonban az új kormány tagjai között több antiszemita is találunk, akik már 1944 március-áprilisában eldöntötték, hogy a „zsidókérdést” a németek elképzelései szerint fogják megoldani. Április 26-án rendeletben írták elő a zsidó lakosság gettósítását. Ezt néhány hét alatt végrehajtották, június elejéig gyakorlatilag az egész ország területén elvégezték, kivéve Budapestet. A gyűjtőtáborokban több mint 437 ezer zsidót zsúfoltak össze. Május 15-étől július 9-éig folyt a deportálás, legnagyobb részben *Auschwitz-Birkenaubá*. A magyarországi zsidók kifosztásának, gettósításának és deportálásának gyorsasága még a holokauszt történelmében is „egyedülálló” volt.

Borsod vármegye

1941-ben Borsodban mintegy 17000 izraelita élt. A deportáláshoz felosztott ország II. hadműveleti zónájának VII. csendőrkerületének központja Miskolc volt. '44. június 6-án kezdték meg a zsidóság deportálásának közvetlen előkészítését. A korábbi gyakorlattól eltérően csak néhány nappal a bevagyonozás előtt vitték a zsidókat a miskolci gyűjtőtáborba, a Téglagyárba, ahonnan június 12-én három, 14-én és 15-én további két transzporttal kb. 14000 főt szállítottak Auschwitzba. A borsodiakon kívül Miskolcon gyűjtötték össze a Szerencsi járás (Zemplén megye), a Szikszói (Abaúj-Torna), valamint a Putnoki járás (Gömör-Kishont) izraelitáit is.

Emlékművek

1. Ózdi járás /1008 fő deportálása/

Ózd /721 fő/

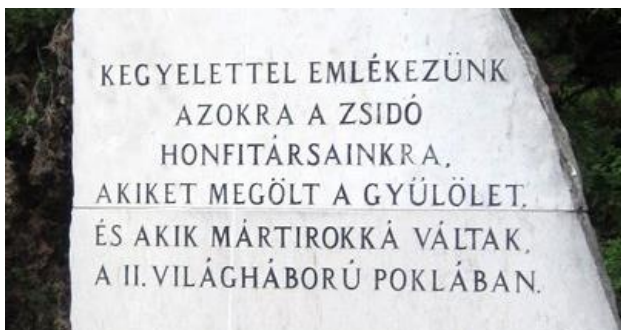
Borsod egyik legnagyobb gettója jött itt létre, néhány nap alatt 23 falu zsidóságát gyűjtötték ide. Június 5-e után szállították őket a miskolci deportálásra. 1949-ben Ózd és hét környező település zsidó hitközségét már mindössze 113 fő alkotta.

Világháborús emlékmű

A leplet tartó nőalak egy puskagolyótól sértett fekete gránitkereszt fölé hajol. A háttérben elhelyezett félkörívű szöveglapon bronz címer, versidézetek és a hősök nevei olvashatók. A bronzból és süttöi mészkőből készült emlékmű Kis Sunyi István alkotása, kivitelezésében közreműködött Galambos Sándor bronzöntőmester.

1994 óta áll a római katolikus templom kertjében, az Ív úton. A félkör jobb oldalán található a zsidókról megemlékező rész.

Neveket nem említ az emlékmű, de kifejezi részvétét. A hozzátartozók adományából és az önkormányzat által megszavazott összegből készítették.

Ózd-Szentsimon világháborús emlékmű

Az I. és II. világháborúban hősi halált haltak tiszteletére a szentsimoni Árpád-kori római katolikus templom kertjében állítottak emlékművet 2000. áprilisában. A kőből készült emlékmű talapzatában egy levél kíséretében elhelyezték azok névsorát, akik adományaikkal segítették a templom felújítását. A holokauszt áldozatait név szerint említik meg:

Grósz Miksa, Neumann Ernő és családja, Grosszmann László családja, Fleisher Dezső, Drót Lajosné.

2. Edelényi járás /1999 fő/

Edelény/260 fő/

Az edelényi gettóba május 18-tól 23-ig kellett az edelényi és a rudabányai csendőrszervezet kerületébe tartozó, 27 település izraelitáinak beköltözni. A gettó tagjait június első napjaiban szállították a megyeszékhely gyűjtőtáborába. A deportálásokat követően a maradék hitközséget az 1949-es adatok szerint mindössze 30 fő alkotta.

Világháborús emlékmű

A város központjában, a Hősök terén 1930. szeptember 14-én avatták fel a turulmadaras I. világháborús emlékművet, Székely Károly alkotását. Erre került 1991-ben a II. világháború

áldozataira emlékező tábla, rajta a következő felirattal is: „*Kegyelettel emlékezünk arra a 213 zsidó honfitársunkra, akiket megölt a gyűlölet és akik mártirokká váltak a II. világháborúban.*”

Boldva/54 fő/

1944-ben a falu összes zsidó lakosát deportálták, alig néhányan éltek túl a szenvedést.

Áldozatok emlékműve

1991-ben avatták fel a falu főterén az I-II. világháború áldozatainak köemlékművét, amelyen ez is olvasható:

Szendrő /233 fő/

1944. május 18-án rendelete hoztak a helyi gettó felállításáról, ahová tíz napon belül, legkésőbb május 28-ig kellett a szendrői csendőrors kerületébe tartozó 11 település zsidóságának „önkéntesen” beköltöznie. A gettó számára a zsinagógát (mára már lerombolták), a

hitközségi épületeket és néhány izraelita tulajdonú lakóházat jelöltek ki. 1949-ben a nagy múltú hitközsége a hozzá tartozó öt településsel együtt már csupán 43 főből állt.

Turulos emlékmű

A Hősök terén áll az 1992-ben avatott turulos I-II. világháborús emlékművet. A sómázás kerámiából készült turul Vincze Ildikó rudabányai születésű művésztanár alkotása. Az emléktáblán a következő sorokat is megtalálhatjuk: „Emlékezünk... a Szendrő és környéki kétszáznyolcvan zsidó mártírra.”

3. Sajószentpéteri (ma: kazincbarcikai) járás /992 fő/

A gettósítási rendelet után az izraelitákat a 25 járásbeli településről szállították Sajószentpéterre, majd június 5-e után koncentrálták őket a miskolci gyűjtőtáborba. A hitközség 1949-es létszáma a hozzá tartozó egyetlen helységgel együtt 74 főre zsugorodott.

Dédestapolcsány /26 fő/

Hősi halottak emlékműve

Az 1994 őszén, a Hunyadi János utcán felavatott turulmadaras emlékmű a két világháború dédesi és bántapolcsányi hőseinek állít emléket (e két falu olvadt össze később Dédestapolcsánnyá). A tervező Filippnyi Gábor debreceni építész volt, a kivitelező Csiki László bogácsi kőfaragó, a címer és a turulmadár Király Róbert egri szobrász alkotása.

„A deportált és kivégzett zsidó áldozatok: a Barna család 2 tagja, a Frank család 2 tagja, az Izrael család 6 tagja, a Klein család 5 tagja, a Polák család 2 tagja, a Schön család 2 tagja, a Teitelbaum család 5 tagja, és a Wéber család 1 tagja.”

Sajókaza/52 fő/

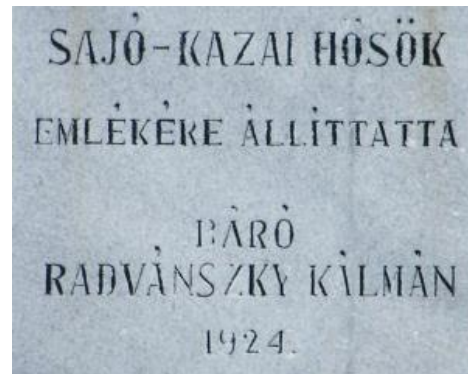
A Szabó József szobrászművész által készített emlékművet báró Radvánszky Kálmán állíttatta 1924-ben, az I. világháborúban elesett sajkózáiaiak emlékére. Később felkerültek rá a II. világháborús hősök is, felújítására pedig 1991-ben került sor. Az emlékmű szobra kb. 1,5 méter magas, csatában megtört katonát ábrázol. Körben, a szobor alatt a Hazáért, Isten, Szeretet, és Haza feliratok találhatóak, valamint a talapzat egyik oldalán az I. világháborúban elesettek, másik oldalán a

II. világháborúban elesettek, a harmadik oldalon pedig az elhurcolt zsidó lakosok nevei olvashatók.

Ez utóbbiak közé tartoznak: Adler, Bányai, Bedő, Blányai, Davidovics, Feig, Groszman, Klein, Kohn, Rózner és Smith családok.

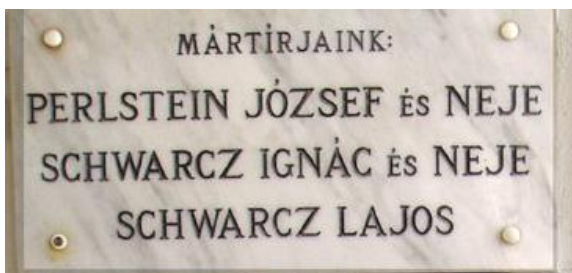

4. Miskolci járás

Miskolc/8500 fő/

Miskolc volt a „zsidótlanítás” kerületi székhelye, így mind a 14000 összegyűjtött zsidó lakost innen indították folyamatosan Auschwitzba. 1949-ben már csak 2025 izraelita élt a városban.

Emléktáblák a Kazinczy utcai zsinagógában:

„Tekints le az égből és lásd: nyájként hajtottak vágóhídra bennünket, a kipusztulásra – de szent nevedről mégsem feledkeztünk. Mártírjaink ezen emlékcarnokát a Miskolcra elhurcolt 14000 áldozat kegyeletére létesítettük, kiknek emlékét Avasi temetőnk oszlopa és templomunkban elhelyezett emléktáblák is őrzik. Ne felejtkezz meg rólunk!”

Emlékművek az Avasi temetőben

- *Más települések emlékművei a temetőben:*

Ózd és környéke
(800 mártír emlékére)

Mezőkövesd
(870 mártír emlékére)

Emléktábla a Tiszai pályaudvaron:

„Áldott a mártírok emlékezete

*Elhelyezte a Magyarországi Evangéliumi Test-
vérközösség és a Wesley János Lelkészképző
Főiskola a Holokauszt 60. évfordulóján*

2004”

Az emléktáblán egy vasúti kocsiból ki-
nyúló kéz is látható. A pályaudvar épületének
első vágány felőli oldalán található meg. Azok-
nak állít emléket, akik a téglagyári gettóból
1944. június 12-15. között a Tiszai pályaudvaron
keresztül indultak a halálba.

Megyénk Holokauszt-emlékhelyeiről hosszú-hosszú könyvet lehetne írni, én most ezt a néhányat szerettem volna bemutatni.

Azt gondolom, városban és vidéken is nagyon szépen őrizzük az áldozatok emlékét, főleg idén, a Holokauszt Emlékév idején. Remélem, továbbra is ilyen méltón tudunk majd megemlékezni róluk. S mindezt már tehetjük emelt fővel, hiszen egy letűnt és talán örökre eltemetett rendszer bűnei ezek, amelyek azt kívánom, hogy soha többé ne fordulhassanak elő ennek a világnak a történelmében.

Források:

Randolph L. Braham: A népirtás politikája: a holocaust Magyarországon (mek.oszk.hu)

Randolph L. Braham: A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája (mek.oszk.hu)

www.zsidomult.hu

www.kehialinks.jewishgen.org/miskolc

www.mazsik.hu

www.magyarhosok.hu

www.hadisir.hu

www.kozterkep.hu

saját fényképek (zsinagóga-émlékoszlop;pályaudvar-émléktábla)